

STK'LAR İÇİN DİYALOG REHBERİ:

METOTLAR VE KONU BAZLI YAKLAŞIM

STK'LAR ARASI DİYALOG REHBERİ: METOTLAR VE KONU BAZLI YAKLAŞIM

Hazırlayan
YADA VAKFI

Salacak Mahallesi
Şerifbey Çeşmesi Sokak
No:27 Üsküdar, İstanbul
tel: +09 216 545 87 79
www.yada.org.tr

ISBN 978-605-83578-5-3

Tasarım Uygulama:
Myra
www.myra.com.tr

Baskı
İMAK Ofset
www.imakofset.com.tr

Katkıda bulunanlar:
Ayşe Pınar Gürer
Ceylan Özünel
Elif Öztürk
İlknur Şahin
Özge Genç
Rumeysa Çamdereli

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	4
DİYALOG VE KONU BAZLI DİYALOG	5
Diyalogdan Ne Anlıyoruz?	5
Konu Bazlı Diyalog	6
KONU BAZLI DİYALOG YAKLAŞIMINA DAİR ÖRNEK KURUM VE UYGULAMALAR ÖRNEK UYGULAMALARI 8	8
Ortak Zemin Arayışı (Search for Common Ground)	8
Berghof Vakfı (Berghof Foundation)	9
“Meydan” modeli	9
DİYALOGA İMKÂN VEREN ORTAK ZEMİNLERİN TASARIMI	12
İlk Adım: Diyalog ihtiyacının tanımlanması ve çatışmalı alanların belirlenmesi	12
İkinci adım: Metodolojik yaklaşımın belirlenmesi	12
Üçüncü adım: Altyapının tesisi	13
Dördüncü adım: Katılımcıların belirlenmesi ve daveti	14
Beşinci adım: Toplantının yönetimi ve çıktıların toplanması	15
Altıncı adım: Çıktıların raporlanması ve paylaşılması	16
DİYALOG TEMELLİ UYGULAMA YÖNTEMLERİ	17
Açık Alan Teknolojisi (Open Space Technology)	17
World Café	19
Zihin Haritası	21
Ortak Zemin (Common Ground)	22
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	23
ULUSAL DİYALOG İÇİN ÖRNEK DÜNYA UYGULAMALARI	25
EK - TEMEL KAVRAMLAR	28

GİRİŞ

Bu rehber, YADA Vakfı olarak odaklandığımız iki sorun alanına yönelik deneyimlerimizi derlemek ve sivil toplum kuruluşlarıyla paylaşmak üzere hazırlandı: i) STK'lar kamu, yurttaşlar ve diğer paydaşlar gözünde etkisiz görülüyor, ii) STK'lar yalnızca aynı alanda çalıştıkları ve kendine benzeyen kuruluşlarla ilişki geliştiriyor. Bu iki konu önemli ölçüde birbirleriyle iç içe geçiyor. STK'lar farklı dünya görüşüne sahip ve/veya farklı çalışma alanlarındaki deneyimi içeremiyor, ilişkilerini ise çalıştıkları meseleyi değil, bu meseleye göre durdukları pozisyonu merkeze alan bir yaklaşımla geliştiriyor. Bu durum aynı meselenin hem dünya görüşü hem de konu açısından farklılıklardan beslenememesine ve bir sonuç olarak ürettiği bilgi ve deneyimi farklılıklara taşıyamamasına ve etkisizleşmesine neden oluyor. Bu etkisiz hal de hem yurttaşlar hem de kamu yönetimi nezdinde görünür hale geliyor (Sivil Toplum Kuruluşlarına Yönelik Algı ve Yaklaşımlar, YADA Vakfı, 2015).

STK'ların birbirleriyle ve kamu yönetimi ile olan diyalogunun güçlendirilmesi anlamında yürütülen pek çok çalışmanın temel zaafı, diyalogu yalnızca birbirine benzeyenler için mümkün kılan metotları ve imkanları hatırlatmakla, altını çizmekle veya

deneyimletmekle sınırlı kalması oluyor. Halbuki, farklılıkları bir araya gelmekten imtina ettiren, iş birliği arayışına girmesine engel olan temel nokta, siyasi ve toplumsal kutuplaşma ortamının bir benzerinin sivil toplumda da izlenebilir olması. Bu bakımdan bu kutuplaşmanın altının çizilmesi, var olan çatışmaların tartışmaya açılması ve bu kutuplu hali giderecek, etki odaklı bir yol haritasının planlanması gerekiyor.

Bu rehber, sivil toplum kuruluşları arası diyaloga yönelik "konu bazlı" bir yaklaşım öneriyor. Bu yaklaşımın temelinde, kurumların dünya görüşlerinin kısıtında kalmadan, çözmeye çalıştıkları ortak bir mesele etrafında, konunun sınırlarında kalarak konuşabilme, müzakere edebilme becerisini geliştirmek yatıyor. Bu yaklaşıma dair biriktirdiğimiz bilgi ve saha çalışmalarının ışığında elde ettiğimiz deneyimi bu rehberle kayıt altına almak ve sivil toplum kuruluşlarıyla paylaşmak istedik. Rehberin, belli özellikleriyle birbirinden farklılaşan STK'ları, farklılıklarını bir kenara bırakmadan, deneyim ve uzmanlıklarını da içererek bir araya getirmenin neden elzem ve etkili olduğuna ve bunu yapmanın nasıl mümkün olabileceğine dair fikir ve ilham vermesini diliyoruz.

DİYALOG VE KONU BAZLI DİYALOG

DİYALOGDAN NE ANLIYORUZ?

Diyaloğun, bir etkinlikte bir araya gelmekten iş birliği gerçekleştirmeye kadar farklı kademelerde gerçekleşebileceğini söylemek mümkün. Öte yandan, toplumsal diyalogun eksikliği ve politik ve siyasi koşulların da etkisiyle, diyalogun farklı kademelerinin imkânlılığı da değişkenlik gösteriyor. Kutuplaşmanın arttığı, farklılıkların bir araya gelmekten imtina ettiği bir ortamda farklılıkların yalnızca bir araya gelmeleri ve birbirleriyle aktif bir şekilde konuşuyor, birbirlerini aktif bir şekilde dinliyor olmaları dahi

önemli bir kazanım haline gelebiliyor. İdeal durum ise, kurumların odaklandıkları sorunu, mümkün olan tüm paydaşlarla, tüm haller ve seviyelerde iş birlikleri gerçekleştirerek çözüm araması olarak tarif edilebilir.

Buradan hareketle, piramidin tabanının ideale en uzak hali tarif ettiği aşağıdaki kademelerden söz etmek mümkün:

Birbirinden farklılaşan sivil toplum kuruluşlarının (dernekler, vakıflar, platformlar, inisiyatifler, girişimler, sosyal girişimler...vb.) diyalog kurma olasılıklarının ağırlıklı olarak onlara ortak zemin sağlayan etkinliklerde gerçekleştiği söylenebilir. Sağlanan ortak zemin vesilesiyle kuruluşlar; ortaklaştıkları sorunları keşfedebilme, bu sorunların çözümüne sunacakları eşsiz katkının farkına varma ve çözüm için bir araya gelme şansı bulurlar. Konu bazlı diyalog da tam bu zeminin kurulmasına yönelik özgün bir yaklaşımdır.

KONU BAZLI DİYALOG

Konu bazlı diyalogu (issue-based dialogue) özetle, farklı siyasi, toplumsal, kültürel, etnik vb. arka planlara sahip ve farklı alanlarda çalışmalar yürüten STK'ların ortak bir konu/mesele etrafında bir araya gelip, uzmanlık alanları, farklılıkları ve deneyimleri doğrultusunda müzakere ve istişare etmesi ve bu tartışmalar esnasında iş birliği olanaklarını keşfetmesi olarak tanımlayabiliriz. Farklı politik ve tematik arka planlardan gelen kurumların diyalog ve iş birliği temelinde, birbirlerinin ontolojik farklılıklarına odaklanmadan, sorunların çözümü için birlikte inşa ettikleri bir strateji doğrultusunda ortak hareket etmeleri, sorunların çözümü için oldukça büyük önem taşıyor.

Sivil toplum örgütlerinin karar alma mekanizmalarına etkin katılımı büyük ölçüde diyaloga bağlıdır. YADA'nın yürüttüğü "Türkiye'de Sivil Toplum Örgütlerine İlişkin Algı ve Yaklaşımlar"

araştırmasına göre hem kamu yöneticileri hem de vatandaşlar, sivil toplum kuruluşlarının karar alma mekanizmalarına katılımının demokrasi için ön koşul olduğuna inanıyor. Ancak, vatandaşlar ve sivil toplum örgütü temsilcileri sivil toplum kuruluşları arasındaki iletişim, diyalog ve iş birliği eksikliğini altını çiziyor.

Araştırmanın ortaya koyduğu en mühim bulgulardan bir diğeri ise vatandaşların ve kamu yöneticilerinin sivil toplum kuruluşlarını etkisiz, çatışmacı ve müzakere edilemez görmeleri. Bu etkisizlik halinin muhtemel nedenlerinin başında sivil toplum kuruluşları arasındaki diyalog eksikliği geliyor. Araştırma, sivil toplum kuruluşlarının kendi performanslarını ve itibarlarını 10 üzerinden 8,5 olarak değerlendirdiğini, diğer sivil toplum kuruluşlarının performanslarını ise 5,7 ile skorladıklarını gösteriyor. Buradaki asıl mesele, sivil toplum örgütlerinin birbirlerinin çalışmalarını ve çabalarını takip etmemeleri ve birbirlerinden olumlu yönde etkilenmemeleri olarak karşımıza çıkıyor. Türkiye'deki siyasal ve toplumsal kutuplaşma sivil toplum kuruluşları arasındaki iş birliğine de yansdığından, sivil toplum örgütleri birbirlerini meseleleri ile değil kimlikleriyle değerlendiriyor. Oysa varoluşlarını ve ontolojilerini tartışmak için bir neden yoksa, STK'lar ortak zeminlerde bir araya gelebiliyor ve ortaklaştıkları konularda birlikte çalışabiliyor. Bu bir araya geliş hali de etki kapasitelerini arttırıyor ve çözüme giden yolu hızlandırıyor. Müzakere edebilir bir sivil toplum

ihtiyacı da bu sebeplerle belirginleşiyor, önem kazanıyor.

Konu bazlı diyalogun gerçekleşmesi için ise iki temel faktöre ihtiyaç duyuluyor: 1) herkesin kendini eşit ölçüde ait ve paylaşımına müsait hissedeceği ortak bir zeminin oluşturulması (Common ground) ve 2) farklılıkların bir arada olmasından kaynaklı çatışmaların çözümüne (conflict resolution) dair akılcı ve tarafsız metotlar. İlerleyen bölümde bu iki faktörle ilgili örnek uygulamalar, yaklaşımlar ve metotlara yer verilecek.

KONU BAZLI DİYALOG YAKLAŞIMINA DAİR ÖRNEK KURUM VE UYGULAMALAR

Çatışma çözümleri, ortak zemin ve diyalog kavramları siyasetten akademiye, iş hayatından gündelik hayata kadar birçok alanda kullanılıyor. Kavramları sivil toplum bağlamında ele aldığımızda ise özellikle savaş ve fiziksel çatışma alanlarında barışın tesisi için sivil toplumun özne olduğu süreçler öne çıkıyor.

Dünyada barış inşası (peacebuilding) alanında çalışan sayısız kurum varken toplumsal sorunların çözümüne odaklanan ve bu alanda çatışma çözümleri ve diyaloga ilişkin çalışmalar yürüten kurumların sayısı oldukça az. Alana yapılan teorik ve pratik katkı göz önünde bulundurulduğunda, Search for Common Ground (Ortak Zemin Arayışı) ve Berghof Foundation (Berghof Vakfı) örnekleri karşımıza çıkıyor.

Türkiye’de ise politik düzlemde barış inşası alanına dair önemli uygulama alanları olsa da bu alanın bilgi ve tecrübesinin sivil toplum pratiğine yeteri kadar yansımadağı görülüyor. Bu anlamda sivil toplumun dönüştürücü gücünü önemseyen ve ulusal ve uluslararası çatışma çözümü pratiklerinden beslenen, YADA’nın “Meydan” modelini incelemek, diyalog temelli ortak zeminlerin inşası anlamında yol gösterici olacaktır.

SEARCH FOR COMMON GROUND¹

Washington ve Brüksel’de merkez ofisleri olan, Afrika’dan Ortadoğu’ya, Avrupa’dan Amerika’ya dünyanın farklı coğrafyalarında faaliyetlerini sürdüren Search for Common Ground, temel amacını şiddetli çatışmayı (violent conflict) sona erdirmek olarak belirlemiş. Odak alanını ise tarafların gündelik hayattaki çatışmalara ortak çözüm geliştirmesine dayalı “çatışma dönüşümü” metodu oluşturuyor. Metod, farklılıkların bir araya getirilmesi ve ortak tartışma pratiğinin gerçekleştirilmesini temel alıyor.

Çalışmalarını Diyalog+ (Dialogue+), Medya+ (Media+) ve Topluluk+ (Community+) başlıkları altında gerçekleştiriyor. Diyalog+ programı kapsamında yerel ya da ulusal düzeydeki kişileri, ortak hedefleri keşfetmeleri ve bu hedefler doğrultusunda birlikte aksiyona geçmeleri için bir araya getirdikleri çalışmalar yürütüyor. Medya+ programında ise şiddetin temel nedenlerine ve farklılıkları aşmaya dair tartışmaları medya aracılığıyla paylaşmak üzere içerikler üretiyor. Öte yandan, Topluluk+ programı kapsamında yerel düzeyde çatışmaların çözümü için adım atan topluluklara zemin hazırlayacak destekler sunuyor.

1 <https://www.sfcg.org/>

Tüm bu çalışmalar kapsamında sanatçılarla, çocuklar ve gençlerle, medya çalışanlarıyla, askerler ve kolluk kuvvetleriyle, politik liderlerle, mahkûmlarla, dini liderlerle ve kadınlarla çalışmalar yürütüyor.

BERGHOF FOUNDATION

Berghof Foundation kendini politik ve toplumsal şiddeti önlemeye ve sürdürülebilir barışın çatışma dönüşümü yoluyla sağlanmasına dair çabaları destekleyen, bağımsız, kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşu olarak tanımlıyor. "Çatışma dönüşümü için alan yaratmak" misyonuyla faaliyet gösteren vakıf, tarafların çatışma ile ilgili zorluklar karşısında şiddet içermeyen yanıtlar geliştirmelerini sağlamak için ortaklıklar geliştiriyor, bu alana dair bilgi, beceri ve kaynakları oluşturuyor. Berghof Foundation, yaptığı etkinlikler ve ürettiği rehberlerle, çatışma çözümleri ve barışın inşası alanına önemli katkılarda bulunuyor².

1971 yılında, Soğuk Savaş döneminde kurulan ve merkezi Berlin'de olan Berghof Foundation çalışmalarını Afrika, Kafkaslar, Latin Amerika ve Ortadoğu & Kuzey Afrika'da yürütüyor ve 3 temel başlığa odaklanıyor: 1) çatışma dönüşümü araştırması, 2) arabuluculuk ve diyalog desteği ve 3) barış eğitimi ve küresel öğrenme.

2 <https://www.berghof-foundation.org>

"MEYDAN" MODELİ

Meydan, sivil toplumun demokratikleşmedeki dönüştürücü gücüne inanıyor ve sivil toplum dünyasının kendi uzmanlık alanlarını ve farklılıklarını içererek, ortak sorunlar etrafında birbiriyle konuşması, birbirini dinlemesi, anlaması ve iş birliği içeren çözümler geliştirmesini kolaylaştırmak adına zeminler kuruyor.

YADA Vakfı tarafından geliştirilen ve uygulanan Meydan modeli, Haziran 2018'de ilk etkinliğini gerçekleştirdi ve zaman içerisinde farklı boyut ve içeriklerde sivil toplum kuruluşlarını ortak bir konu etrafında bir araya getirmeye devam ediyor.

MEYDAN MANİFESTOSU

Meydan, siyasetin etnik, dini ve kültürel kimlik eksenli çeşitliliği, güç odaklı sığ bir rekabete çekerek ürettiği kutuplaştırıcı etkiyi, ele aldığı meselelerin sınırları içerisinde derinleşerek kırabilen bir ortak sivil toplum zemini olabilmek için var.

Meydan, yurttaşların kanaatlerinin ve kamu yönetimi, siyaset ve özel sektörün kararlarının oluşumunda, sözüne itibar edilen bir sivil toplum dünyasını oluşturabilmek için var.

Meydan, Türkiye sivil toplumunun kutuplaşmaya verdiği katkı ile yüzleşmesini sağlayacak, diğerinden daha fazla hak iddia etmeden ve diğerini kendine benzetmeye çalışmadan konuşabileceği, demokratik bir müzakere ortamını var edebilmek için var.

Meydan, Türkiye sivil toplumunun, kendine benzemeyenle iş birliği yapabilmesinin olanaklarını ortaya çıkartabilmek; yeni bir diyalog, müzakere ve iş birliği modelini hayata geçirebilmek için var.

Meydan, sivil toplum kuruluşlarının toplumsal ve çevresel sorunları sahiplenme, keşfetme, tanımlama, gündeme taşıma, bilgi ve çözüm üretme becerilerini paylaşabilmek için var.

Meydan, sivil toplumda farklı kimlik ve meselelere sahip çıkanların birlikte sahip olduğu ortak bir zeminde, münazara yerine müzakereyi geçiren bir muhabbet alanı kurabilmek için var.

Meydan, sivil toplum kuruluşları olarak, Türkiye'nin meselelerinin keşfetmek, gündeme taşımak, çözüme dair seçenekler üzerine konuşmak, dinlemek, bildiğini anlatmak, öğrendiğini anlamak ve biriktirebilmek için var.

Meydan, sözü olmayanın sözünü keşfetmesi, olanın söylemesini sağlayabilmek için var.

Bu Meydan herkes için kuruldu. Meydan'da herkese yer var!

Meydan Buluşmaları:

- "Hepimize Ait Şehirleri Hep Birlikte Konuşmak için Meydan'a Gelin!", İstanbul, 20 Haziran 2018
- "Mülteci Meselesi, Kimin Meselesi?", Ankara, 13 Kasım 2018
- "Yerel Yönetimler Eğitimin Neresinde?", İstanbul, 30 Temmuz 2019

Meydan Atölyeleri:

- "Eğitim ve İş birliğinin Olanakları", İstanbul, 4 Nisan 2019
- "Türkiye'de Engelli Olmak", Diyarbakır, 25 Haziran 2019
- "Şehirde Birlikte Yaşamak: Sivil Toplum Bunun Neresinde?", Ankara, 11 Temmuz 2019

Meydan, sivil toplumun farklı aktörlerini “Meydan Buluşmaları” ve “Meydan Atölyeleri” olmak üzere iki temel zeminde bir araya getiriyor. Geniş bir katılımı gerçekleştirilen “Meydan Buluşmaları”nda olgunlaştırılan “çatışmalı alanlar” ve potansiyel iş birliği zeminleri, daha küçük bir grupla Meydan Atölyeleri’nde derinleştiriliyor.

Meydan etkinlikleri, müzakere kültürünü pekiştirebilecek ortak konuyu belirlerken aşağıdaki 3 temel kriteri merkeze alıyor:

- Bir arada yaşam ve toplumsal barışın tesisine hizmet edebilecek,
- Sivil toplum kuruluşlarının ortak bir zeminde, farklılıklarını içererek ortak tartışmalar yürütebileceği,
- Farklı arka planlardan ve farklı çalışma alanlarından kurumların bir araya gelebileceği bir konu olması.

Bu seçimler sonrasında tüm temaların temel çatışma alanları tespit ediliyor. Bu çatışma alanları belirlenirken hem çalışma alanlarının çeşitliliğine hem de farklı politik arka planların temsiliyetine dikkat ediliyor. Örneğin eğitim alanındaki etkinlik kurgulanırken hem örgün eğitim, sanat eğitimi, dezavantajlı grupların eğitimi, cinsellik eğitimi gibi farklı temalarda çalışmalar yürüten hem de dini eğitim, Alevilerin eğitime dair problemleri, çağdaş

eğitimin imkanları gibi konularda çalışan sivil toplum kuruluşlarının eğitim alanına yaklaşımlarına odaklanılıyor.

Meydan buluşmalarının temel felsefesini, katılan kişi ve/veya kurumların bir mutabakata varması, birbirlerini buldukları pozisyona çağırması ve ikna etmeye çalışması değil, müzakere pratiği edinebilecekleri bir zemini yaratılması oluşturuyor. Bu anlamda kişi ve/veya kurumların odak konu etrafında kendilerini ifade etmeleri, kendi uzmanlık alanları ve arka planları doğrultusunda görüş oluşturmaları bekleniyor. Müzakere edilebilir bir ortamın varlığı, bazı durumlarda iş birliği yapılabilir muhtemel olanakların keşfetmesine de yardımcı oluyor. Bu olanakların keşfi halinde ise kurumların kendi çalışma alanlarını yeniden gözden geçirdiği ve bu alanlarda ihtiyaç duyduğu destekleri aradığı ve finalde kısa dönemli ve çözüm odaklı iş birlikleriyle sonuçlanan süreçleri deneyimlemek mümkün hale geliyor³.

3 Meydan etkinliklerinin örnek raporları için bkz: <http://meydanda.org/sehir/>, <http://meydanda.org/multeci/>

DIYALOGA İMKÂN VEREN ORTAK ZEMİNLERİN TASARIMI

Bu bölümde, ulusal ve uluslararası müzakere pratiklerinden beslenerek, özellikle STK'lar arası diyalogu güçlendirecek, kapsayıcı ve çözüm odaklı ortak zeminlerin inşası konusunda izlenebilecek yollara dair önerilerimizi ele alacağız.

İLK ADIM: DIYALOG İHTİYACININ TANIMLANMASI VE ÇATIŞMALI ALANLARIN BELİRLENMESİ

Diyaloga imkân verecek, müzakere pratiği oluşturabilecek ortak bir zemin yaratmanın ön koşulunu, diyalog ihtiyacının iyi tespit edilmesi oluşturuyor. Bu ihtiyacın tespitinde, aşağıdaki soru seti yol gösterici olabilir;

- Ele aldığımız sorunun, “mesele” haline gelmesine neden olan temel faktörler neler?
- Bu faktörlerin temsilcileri, özneleri kimler?
- Bu faktörlerin ortadan kaldırılması için neler yapılması gerekiyor? Bunların yapılmasının önündeki engeller neler? Direnç noktaları ya da iş birliği potansiyelleri neler?
- Sivil toplum kuruluşlarının bu fotoğraftaki yeri ne?
- Sivil toplum çözümü nerede görüyor? Çözüm önerilerinde farklılaşmalar var mı?

- Farklı çözüm önerilerini temsil eden yaklaşımların temsilcileri kimler? Bu temsilciler bir araya geliyor mu? Gelmiyorsa bir araya gelmelerinin önündeki engeller neler? Bu engeller nasıl aşılabılır?

Tüm bu soruların sorulması aşamasındaki kritik nokta, organizasyonu gerçekleştiren kurumun kendi pozisyonunu bir kenara bırakıp, muhtemel tüm pozisyonları gözetecek, farklı kurum ve duruşların kapsanmasını sağlayacak bir araştırma yapması. Bu araştırma, kapsamlı bir sosyal araştırma ile gerçekleştirilebilecekken, iyi tasarlanmış bir masa başı taraması da önemli ipuçları sağlayacaktır. Bu aşamada Sivil Sayfalar⁴’da konuyla ilgili yayınlanmış haberler önemli bir kaynak olabilir.

İKİNCİ ADIM: METODOLOJİK YAKLAŞIMIN BELİRLENMESİ

Masabaşı çalışmasının bulguları, çatışma alanlarını ve bu yaklaşımın temsilcilerini ortaya koyması anlamında önemli bir başlangıcı temsil ediyor. İkinci aşamada, farklılıkları bir araya getirebilecek ve herhangi bir pozisyonun hakimiyetine imkân vermeyecek ortak bir müzakere zemininin ne tür katılımcı metotlarla gerçekleştirilebileceğine karar verilmesi gerekiyor.

4 Sivil Sayfalar, www.sivilsayfalar.org

Bu aşamada, aşağıdaki soruları sormak, metodolojik yaklaşımın belirlenmesine katkıda bulunabilir:

- **Amaç:** Diyaloğun hedefi ve ulaşmak istediği sonuç ne?
- **Hedef grup:** Kimlerin bu diyaloğun bir parçası olması bekleniyor? Konuyla ilişkili tüm paydaşlar bu diyaloga dahil edilecek şekilde dikkate alındı mı?
- **Grup büyüklüğü:** Hedeflediğimiz grubun büyüklüğü ne? Kaç kişinin/kurumun bu sürece dahil olmasını öngörüyoruz?
- **Ortam ve altyapı:** Bu diyalogu yürütmek için nasıl kaynaklarımız var? Hangi kaynakları ne şekilde kullanabiliriz?
- **Dil:** Diyaloğun tarafları farklı diller konuşuyorsa iletişimi mümkün kılacak ne tür tedbirler alabiliriz? Gerekli tercüme ihtiyaçlarına cevap oluşturacak olanaklarımız var mı?

Metodolojik yaklaşımın belirlenmesi aşamasında izlenecek yollar, engellerin boyutuna göre değişiklik gösterecektir. Örneğin, diyaloğun şimdiye kadar hiç gerçekleşmemiş olduğu ve kurumların fiziksel olarak bir araya gelmesinin mümkün olmadığı bir tabloda, kurumları çevrimiçi bir tartışma ortamında, ortak bir metne dönüş vermeleri yoluyla da bir araya getirmek mümkün olabilir. Birbirleriyle konuşma ve bir araya gelme konusunda endişeler taşıyan ve bu türden bir pratiğe sahip olmayan fakat bu endişelerin belli yollarla aşılabileceği kurumlarla çalışırken, dışarı paylaşımına kapalı, fikir alışverişi

toplantıları yapılabilir. Bu toplantılar karşılıklı fikir alışverişini mümkün kıldığı gibi, kurum temsilcilerinin daha özgürce davranabilmesine ve var olan engelleri daha net bir şekilde analiz edebilmesine vesile olabilir.

Farklı kurum ve kuruluşların belirli toplantılarda bir araya geldiği, ancak iş birliğinden uzak olduğu durumlarda ise açık çağrıya dayalı, kalabalık katılımlı ve farklı metotların kullanıldığı toplantılar önem kazanıyor. Bu toplantıların içerikleri ve moderasyonu çok daha zor olmakla birlikte potansiyeli olan kurumlar açısından önemli zeminler kurmaya yardımcı oluyor.

ÜÇÜNCÜ ADIM: ALTYAPININ TESİSİ

Toplantı metodolojisine karar verildikten sonra aşağıdaki teknik detayları gözden geçirmek, müzakere edilebilir ortak bir zeminin altyapısını belirlemek anlamında kritik bir önem taşıyor:

- **Protokole dair ihtiyaçlar:** Diyalog ortamına katılımın önünde engel teşkil edecek unsurların aşılması ve diyaloga katılımı herkes için mümkün kılmak için yolları neler? Örneğin bir memurun hafta içi yapılacak bir toplantıya katılımı için gerekli izinler alınabilecek mi? Ya da evden çıkma konusunda sorun yaşayan bir kadın grubuyla yapılacak bir diyalog toplantısında, kadınların ihtiyaçları karşılanabilecek mi? Ya da dini gruplarla yapılan bir toplantıda bu grupların

ihtiyaçları gözetilebilecek mi (Namaz saatleri vb.)?

- **Zamanlama:** Bu diyalogun ne zaman gerçekleştirilmesi öngörülüyor ve bu hedeflenen kişiler için uygun bir zaman aralığı mı? Etkinlik için öngörülen tarihin dini ve resmi bayramlarla çakışmaması ve hatta mümkünse bu tarihlerin hemen öncesinde ya da sonrasında olmaması katılım açısından önem taşıyor.
- **Diyaloga uygun bir mekânın belirlenmesi:** Eğer katılımcıların fiziksel olarak bir araya geldiği bir toplantıya karar verildiyse, tüm katılımcıların birbirlerini kolayca görebilecekleri ve duyabilecekleri bir mekânın sağlanması gerekiyor. Mekânın imkân ve kısıtlarını incelemek, panel ve tiyatro düzenine imkân veren mekanların çember düzen gibi yeni yaklaşımları içermeye olasıklarını gözden geçirmek faydalı olabilir. Aynı zamanda merkezi bir yerde olması, mekânın konu edilecek kutuplaşmalar anlamında bir temsiliyetinin olmaması, mümkün olduğu ölçüde "nötr" ve tüm katılımcıların kendilerini rahat hissedecekleri bir semtte olması da dikkate alınmalı.
- **Yiyecek-içecek organizasyonu:** Toplantılar esnasında katılımcıların su, çay/kahve gibi ihtiyaçlarını karşılayacakları alanların varlığı toplantının sağlıklı devam etmesi açısından önemli. Aynı zamanda uzun süreli toplantılar için öğle yemeği organizasyonunu da toplantının sekteye uğramayacağı şekilde organize etmek gerekiyor. Yemeklerin organizasyonu esnasında

farklı tercihleri ve hassasiyetleri olan (vegan/vejeteryanlık, alerji durumları) kişilerin gözetilmesi de toplantının gidişatı açısından önem kazanıyor.

- **Mekânın toplantıya uygun hale getirilmesi:** Toplantı esnasında tüm katılımcıların kendilerini rahat hissetmelerini sağlayacak tedbirler alınması, mekânın ve konunun ruhuna uygun müzikler çalınması, küçük saksı çiçekleri gibi düşük maliyetli dekoratif unsurlar kullanılması paylaşımı teşvik edebilir.

DÖRDÜNCÜ ADIM: KATILIMCILARIN BELİRLENMESİ VE DAVETİ

Davetler ve katılımcıların belirlenmesi süreci, diyaloga imkân veren bir zeminin hazırlanması için en önemli aşama. Katılımcı kişi ve kurumların hem konuya yaklaşımları hem de cinsiyet, politik/dini arka planları gibi konulardaki çeşitliliğinin her aşamada dikkate alınması gerekiyor.

- **Davete hazırlık:** Davet için kullanılacak metnin açık, etkinliğin kapsamını detaylı bir şekilde anlatan, basit ve okunaklı olması gerekiyor. Bu hazırlık aşamasında davete eşlik edecek bir başvuru formunun hazırlanması da önem arz ediyor. Bu şekilde başvuru formunda katılımcılarla ilgili isim, telefon numarası, kurum gibi temel bilgilerin yanı sıra toplantıya katılım motivasyonları ve toplantıdan beklentilerinin öğrenilmesi mümkün oluyor (bu tür bilgi talep edilen dokümanlarda, kişisel verilerin gizliliği ve

saklanması konusundaki tedbirlerin alınması ve referans kanunların incelenmesi gerekiyor). Bu bilgiler sayesinde katılımcıların profiline dair ön çalışmanın gerçekleştirilmesi ve toplantı içeriğinin katılımcıların geri bildirimlerine uygun olarak revize edilmesi etkinliğin verimini artırıyor.

- **Davetin şekli:** Etkinliklere davetin ilk olarak açık çağrı usulü yapılması önemli. Ancak açık çağrının hedef kitleye erişme ve grup çeşitliliğini sağlama anlamında kısıtlar içerdiğini unutmamak gerekiyor. Bu bakımdan, çeşitliliğin sağlanması için açık çağrıya ek olarak doğrudan davetlerin de iletilmesi gerekiyor. Bunun için de konuyla ilgili kurum ve kişilerin bir listesinin hazırlanması ve bu listelere önce online ortamda, sonrasında da telefon yoluyla ulaşmak ve davetlerin ulaştığını teyit etmek gerekiyor. Kurum listelerinin hazırlanması ve davetlerin iletilmesi aşamasında bu alanda daha önce çalışmış kurumlarla doğrudan ilişkili olduğu bilinen kişilerle çalışmak da ayrıca önem taşıyor. Özellikle diyalog için zemin yaratması beklenen toplantıların odağına aldığı çatışma noktalarıyla ilgili bilgili ve çatışmanın taraflarıyla doğrudan ilişki içerisinde olan uzmanların katılım konusunda da destek olması katılımcıların çeşitliliğini, dolayısıyla da toplantının verimini belirgin bir şekilde artırıyor.
- **Davetlerin zamanlaması:** Davetlerin zamanında yapılması, mümkünse toplantıdan en az 2 hafta, en çok da 1 ay öncesinde gerçekleşmesi gerekiyor. Davetler başvuru usulü gerçekleştiyse onay

maillerinin ulaşması için son tarihlerin belirlenmesi ve tüm bu davetlerin iletilmesinden sonra aramalar gerçekleştirilerek katılım durumlarının netleştirilmesi gerekiyor.

BEŞİNCİ ADIM: TOPLANTININ YÖNETİMİ VE ÇIKTILARIN TOPLANMASI

Toplantının akışını ve çıktıları doğru yönlendirebilmek ve verimini artırabilmek adına, toplantının başlangıcında, katılımcıların da dahilyle toplantı prensiplerini belirlemek ve katılımcılarla mutabakata varmak gerekiyor. Bu prensipler üç temel kategoride toplanabilir:

1. Toplantı esnasında kurulacak iletişimin, diyalogun şekline ve içeriğine dair prensipler,
  2. Toplantı esnasında ortaya çıkan bilgi ve birikimin paylaşılma şekline dair prensipler,
  3. Daha etkin bir toplantı için gerekli olan uygulamaya yönelik prensipler.
1. İletişimin, diyalogun şekline ve içeriğine dair prensipler her toplantının ihtiyaçlarına uygun bir şekilde gözden geçirilebilir ancak diyalogun, özelde de konu bazlı diyalogun mümkün olması için aşağıdaki temel prensiplerin benimsenmesi mühim:
- Dinlemek, anlamak ve diğer katılımcılara müdahale etmekten kaçınmak,

- Diğer katılımcıların bakış açılarına açık olmak,
- Hiçbir fikri iyi, doğru diye nitelendirmemek, fikir duymaya odaklanmak,
- Kimseyi kendi pozisyonuna davet etmemek, ikna etmeye çalışmamak,
- Fikirlerin ortaklaşmasından ziyade, farklı fikirlerin açıkça paylaşılmasını odağa almak.

2. Bilgi birikimi ve paylaşımına ilişkin prensipler ise daha çok toplantıyı düzenleyen kişilerin üretilen bilgilerin paylaşımına dair izleyecekleri yöntemlere dair katılımcıların onayını almalarıyla ilgilidir:

- Toplantı çıktılarının nerede ne şekilde paylaşılacağı açıkça belirtilmeli.
- Eğer bilgisayarda not tutma, ilerde deşifre edilmek üzere ses kaydı alma gibi farklı yollarla raporlama gerçekleştirilecekse bu yöntemler konusunda katılımcıların onayı alınmalı.
- Etkinlik esnasında çekilen fotoğrafların raporla ya da ilgili haber metniyle birlikte paylaşılması konusunda katılımcıların onayı alınmalı.

3. Daha etkin bir toplantı için gerekli olan uygulamaya yönelik prensipler toplantıdan toplantıya farklılık gösterebilir. Tüm toplantılar için geçerli olabilecek temel örnekler ise şöyle listelenebilir:

- Belirlenen zamanlara uyulması ve tüm katılımcıların öncesinde ifade edilen zamanda toplantı yerinde hazır bulunması.

- Cep telefonu, bilgisayar gibi araçların yalnızca toplantı için gerekli olduğu durumlarda kullanılması.
- Konuşmalar esnasında önceden belirlenen zaman aralıklarına uyulması, başka katılımcıların sahip olduğu zamana saygı duyulması.

Tüm bu prensipler aktarıldıktan sonra katılımcıların onayının ve geri dönüşlerinin alınması değerlidir. Mutabık kalınan prensiplerin, toplantı salonunda görünür bir yere asılması, gerekli durumlarda mutabakata referanslar verilmesi açısından faydalı olabilir.

ALTINCI ADIM: ÇIKTILARIN RAPORLANMASI VE PAYLAŞILMASI

Çıktıların toplantı sonrasında derlenerek katılımcıların da onayladığı şekilde paylaşılması, toplantının etkili olması için zorunludur. Derleme aşamasında tüm tartışmaların rapora yansıtıldığına, ancak aynı zamanda tüm tartışmaların anlaşılır bir şekilde sınıflandırıldığına, analiz edildiğine emin olmak gerekir. Rapor kısa, öz ve ara başlıklarla takip edilebilir olmalıdır. Tüm bunlara ek olarak, konu bazı diyaloga ilişkin etkinliklerin raporlarında iletişim ve iş birliği fırsatlarının izinin sürülmesine yardımcı olacak bir akış gereklidir. Bir diğer nokta ise, raporda kişilerin doğrudan anlatılarına yer verilecekse, alıntı yapılan kişilerin onaylarının alınması ve mümkünse anonimleştirilerek kullanılması gerekir.

DIYALOG TEMELLİ UYGULAMA YÖNTEMLERİ

Farklılıkların bir arada olması, çözüme katkıda bulunacak birtakım çatışmaları da beraberinde getiriyor ve hem sürecin tasarımı hem de moderasyonu önem kazanıyor. Bu aşamada, sürecin doğru ve etkin yönetimine dair uluslararası çapta kabul görmüş farklı yöntemler ve "taktikler" mevcut. Bu bölümde bu yöntemlere dair bir derlemeye yer verdik.

İçeriğe yönelik hedeflerin ve kriterlerin belirlenmesinin ardından bu hedeflere ulaşılabilmesi için ihtiyaç duyulan yöntemlerin belirlenmesi gerekir. Bu yöntemlerden birkaçı aşağıdaki gibi listelenebilir⁵:

- Açık alan teknolojisi (Open space technology)
- World Café
- Zihin Haritası (Mind Mapping)
- Ortak Zemin (Common Ground)

AÇIK ALAN TEKNOLOJİSİ (OPEN SPACE TECHNOLOGY)⁶

Zaman: 1+ saat (istediğiniz kadar sürebilir)

Grup Büyüklüğü: 15+

Malzemeler: Not kağıtları veya post-it, büyük poster kâğıdı, kalemler/işaretleyiciler, bant

5 Metotlarda dair bilgiler derlenirken, Yesworld! Ve EKOIQ Dergisi 78. Sayısında yer alan "Yeryüzü Temelli Kolaylaştırıcılık" dosyasından faydalanılmıştır. Tüm yöntemler ve detaylı bilgi için bkz. <https://www.yesworld.org> ve http://ekoIQ.com/arsiv/ekoIQ_sayi_78_d.pdf

6 Açık Alan Teknolojisi hakkında daha fazla bilgi için openspaceworld.org adresini ziyaret edebilirsiniz.

Metodun Amacı

Açık Alan Teknolojisi (AAT), konferansların en verimli bölümlerinin kahve molaları olduğunun keşfedilmesiyle ortaya çıkmış bir metot. Çünkü insanların en çok ilgilendikleri konuları buluşma ve keşfetme şansları için kahve molaları verimli bir zemin sağlıyor. Bu bakımdan katılımcı liderliğindeki tartışmalara, atölye çalışmalarına imkan veriyor. AAT, kendi kendine tasarlanan öğrenmeyi desteklediğinden çoğu zaman topluluğun bir "özeti"ni görmeyi sağlıyor.

Uygulama Adımları

A. İlkeleri ve kuralları hatırlatın, mutabakata varın:

AAT'nin doğru ve etkili uygulanması için 4 temel ilke ve bir kural var. 4 temel ilke şöyle;

1. Katılmaya karar vermiş herkes "doğru"

kişidir: Kimin eksik olduğuna ve tartışmaya katılmadığına odaklanmayın. Konuşmaya katılmaya karar verenlerin orada olması, verimli bir tartışmanın başlangıcı için yeterli.

2. Beklentilere değil, tartışmanın getirilerine

odaklanın: Beklentiler tarafından yönetilmemeye gayret edin. Neler olabileceği konusunda endişelenmeyin, ne olduğuna, tartışmanın neler getireceğine odaklanın.

3. Başladığında başlar:

Ne zaman başlarsan, bu o tartışma için doğru zamandır.

4. Bittiğinde, biter:

Süreyi kendiniz yönetin.

Tartışmanın olgunlaştığını, derinleştiğini düşünüyorsanız, çalışmayı ayrılan sürenin öncesinde de bitirebilirsiniz. Yahut daha fazla zamana ihtiyacınız varsa, daha fazla zaman yaratabilirsiniz.

AAT'nin etkisini artırmak adına belirlenen temel kuralın adı ise "iki ayak yasası". Kural temel olarak gruba dilediği tartışmaya katılma veya katılmama özgürlüğü verildiğinin ve yapılandırılmamış tartışma ortamı sağlandığının altını çiziyor. Katılımcılar, daha çok öğrenebileceğini ve/veya katkıda bulunabileceğini düşündüğü her yere gidebilme özgürlüğüne sahip. Bu bakımdan katılımcılar dilediği tartışma ortamına gidebilir, tek bir tartışmada kalabilir ya da hiçbirine katılmayabilir.

B. Konuları belirleyin:

Katılımcılara bir kalem ve not alabilecekleri bir kağıt dağıtın. "Şimdi birkaç dakikanızı ayırın ve etkinliğin bu bölümünde ne konuşmak istediğinizi, hangi konuyu gündeme almak istediğinizi düşünün. Hazır olduğunuzda, bunu elinizdeki kağıtlara/post-it'e yazın."

Gruba yazması için birkaç dakika verin. Konu önerilerini herkesin görebileceği bir alana yazın ve mümkünse öneren kişiyle birlikte konuya bir başlık belirleyin.

Tüm konu önerilerini, herkesin görebileceği bir alana yazdıktan sonra, konu sahiplerini, tartışmak istedikleri konuyla ilgili detaylı bilgi paylaşmak ve

diğer katılımcıları tartışmaya davet etmek için kısa bir tanıtım konuşması (yarım dakika) yapmaya davet edin. Konu sahiplerinden konuşmalarına başlamadan evvel tartışmayı nerde yapmak istediklerini belirlemelerini ve katılımcıları tartışmaya davet ederken nereye gelmeleri gerektiğini belirtmelerini isteyin.

C. Açık alan tartışmalarını izleyin: Katılımcılar AAT metoduna 3 farklı biçimde katılım gösterebilir: 1) Tartışılmasını gerektiğini düşündüğü bir konuyu önerebilir ve katılımcıları tartışmaya davet edebilir, 2) Açılan konu başlıklarından birindeki tartışmalara katılabilir ve o grubun bir katılımcısı olabilir, 3) Herhangi bir konuya odaklanmadan, dilediği gibi tartışma gruplarını gezebilir, dinleyebilir, katkıda bulunabilir. Katılımcılar bu 3 rolden birini seçerek tartışmalara katkıda bulunabilir. Moderatörler de tartışma gruplarını ziyaret ederek veya katılarak tartışmalara dair notlarını tutabilir.

WORLD CAFÉ⁷

Zaman: 30+ dk (istediğiniz kadar sürebilir)

Grup Büyüklüğü: 8+

Malzemeler: Büyük Poster Kâğıdı, Kalemler/ İşaretleyiciler

Not kağıtları veya Post-it, Bant (isteğe göre)

Metodun Amacı

World Café, fikirleri kolektif şekilde geliştirme aracı olarak büyük çapta grup diyaloglarını ağırlamak için oldukça basit, etkili ve esnek bir metodoloji. Bu yöntemde amaç; farklı fikirlerin kümülatif bir şekilde birikmesini sağlayarak kolektif bir sonuç elde etmek.

Uygulama Adımları

1. Kişi ve tartışılacak konuya göre masa sayılarını belirleyin, metodun kullanılabilmesi için en az 2 masa olmalı.
2. Etkin bir tartışma için her masada en az 4, maksimum 10-12 katılımcı olmalı. Kaç farklı masa varsa, o kadar tur yapın.
3. Her masanın konusu belirleyin ve tartışma boyunca masaların ana konu başlıkları sabit olsun.
4. Her masada bir kolaylaştırıcı/moderatör bulunsun ve moderatörler masanın hafızası olarak tüm oturumlar boyunca kendi masalarında sabit kalarak tartışmaları yönetsin.

7 <Theworldcafe.com> adresinden World Café hakkında daha fazla bilgi edinebilirsiniz.

5. Farklı masalara ayrılan katılımcılar her masada farklı bir soru/konu üzerine konuşsun. Böylece çeşitli konular aynı anda gündeme getirilerek eş zamanlı tartışılır.
6. Her masada büyük bir poster kağıdı ve farklı renkte kalemler bulunmalı, oturma başlamadan önce soru/konu başlığı kağıda yazılarak hazırlanmalı, herhangi bir tablo vb. kullanma ihtiyacı varsa onlar da eklenerek hazırlık yapılmalı.
7. İlk oturumun başlatılmasıyla moderatör, kendini kısaca tanıtsın ve metodu katılımcılara anlatsın. Bu kısa anlatımın ardından farklı masada farklı katılımcılar, buldukları masa için belirlenmiş konularla ilgili fikirlerini belirterek tartışsın; moderatör de eş zamanlı olarak bu konuşulanları anahtar kelimelerle poster kağıdına not alsın.
8. Eğer masalarda çok sayıda katılımcı bulunuyorsa (10-12), süreyi verimli kullanmak ve herkese söz hakkı verebilmek için moderatör süre tutarak sırayla herkese söz hakkı verebilir. Oturumun süresi katılımcı sayısı ve konuya göre değişmekle birlikte 15-40 dk arasında olabilir.
9. İlk oturumun bitmesinin ardından masalardaki katılımcılar yer değiştirsin (2 masa varsa birbirleriyle, 3+ masa varsa bir sağ/sollarındaki masaya geçerek) ve yeni masalarına yerleşsin.
10. Herkes yerleştiğinde, masada sabit kalan moderatör masasına yeni gelen katılımcılara bir önceki grupla üzerindeki konuştukları konuyu ve katılımcıların katkılarını kısaca özetlesin ve kendilerinin de katkı sunmasını istesin. Böylece bütün katılımcıların bütün konu/sorular üzerine fikirlerini beyan etmesi ve katkı sunması sağlanır. Her turda farklı renk bir kalem kullanmak, hangi turda hangi katkıların yapıldığını takip etmek açısından faydalı olabilir.
11. Bütün turlar bittiğinde, tüm oturumlar boyunca tartışılanlar masa moderatörleri tarafından tüm grupla sırayla paylaşsın. Konuşulanların özetlenebilmesi için bir tablo veya sunum şablonu oluşturulabilir. Masa çıktılarının anlatım sürelerinin eşit veya birbirine yakın olmasına dikkat edilmelidir.

ZİHİN HARİTASI

Zaman: 45dk (istediğiniz kadar sürebilir)

Grup Büyüklüğü: 1+

Malzemeler: Büyük Poster Kâğıdı, Kalemler/İşaretleyiciler

Metodun Amacı

Zihin haritası tekniği bir konu, mesele ya da kavram hakkında yürütülen fikirleri, düşünceleri ve bunların nasıl ilişkilendirildiğini somut olarak görebilmeyi sağlar. Bireysel olarak yapılabileceği gibi grup halinde kolektif olarak gerçekleştirilebilir. Etkinliklerde katılımcıları etkinlik gündemi hakkında düşünmeye iterek konuya ısındırmak için kullanılır. Genelde tanışmanın sonrasında ana oturum öncesinde uygulanır. Grup halinde gerçekleştirilen haritalarda katılımcılar konu hakkında bilgilerini grup ile kıyaslama imkânı bulabilir.

Uygulama Adımları

1. Kavramları Belirleyin.

Etkinliğin amacını yansıttığını düşündüğünüz kavram ya da kavramları ekibiniz ile belirleyin. Konu ile ilişkili birden çok kavram seçerek küçük haritalar oluşturmayı ya da konu ile ilintili ana kavramı seçerek büyük bir harita oluşturmayı hedefleyebilirsiniz. Örneğin, gündeminiz insan hakları ise insan hakları kavramı üzerinde daha yoğun çalışabilir ya da hak ve insan kavramlarını yazdığınız iki farklı poster kâğıdı kullanabilirsiniz.

2. Katılımcıları bir parçası olmaya davet edin.

Belirlediğiniz kavram/kavramları poster kağıdının tam ortasına büyük harflerle yazın ve kavramı kaleminizle çembere alın. Katılımcılarınıza kavramı gördüklerinde akıllarına gelen kelimeleri sizinle paylaşabileceklerini söyleyin. Kelimeleri söylerken ana kavramla mı yoksa ana kavrama bağlı başka bir kelime ile mi ilişkilendirdiklerini sorun. Gelen kelimeler arasındaki bağları kaleminizle işaretleyin.

3. Herkesin söyleyeceklerinin bittiğinden emin olduğunuzda sonlandırın.

Zihin haritası için ideal süre katılımcıların kavrama dair kelimelerini tüketmesi ile sona erer. Eğer hala katılımcılarınızın söyleyeceklerini olduğunu düşünüyorsanız, yöntemi öğrenen katılımcılarınızın etkinlik süresince haritaya ekleme yapabileceğini söyleyebilirsiniz.

ORTAK ZEMİN (COMMON GROUND)

Zaman: 20+ dk (istediğiniz kadar sürebilir)

Grup Büyüklüğü: Sınırsız

Metodun Amacı

Katılımcıların kısa zaman içinde birbirlerine dair bilgi edinmelerini sağlar. Birbirlerine dair kısıtlı bilgiye sahip olan veya hiç bilgiye sahip olmayan kişilerin arasındaki benzerlikleri ve farklılıkları keşfetmesine yardımcı olur. Bu keşif de grubun ısınmasını sağlayarak sonraki oturumlara hazırlar.

Uygulama Adımları

1. Katılımcıların bir çember oluşturmasını sağlayın ve metodu açıklayın.
2. Katılımcılardan kendileriyle ilgili, kendilerine özel, kendilerini niteleyen ya da kendilerini anlatan bir cümleyi diğerleriyle paylaşmasını isteyin. Bunu yaparken de bir adım öne çıkması gerektiğini belirtin. Öne çıkan kişi kısa bir süreliğine adımını geri atmadan beklemelidir.
3. Diğer katılımcılara; eğer paylaşım yapan kişiye katılıyorsa, aynı özelliğin kendilerinde de olduğunu düşünüyorlarsa, paylaşım ile kendi aralarında benzerlik buluyorlarsa onların da bir adım öne çıkmasını söyleyin. Diğer katılımcılar, paylaşımına bir ölçüde katılıyorsa yarım adım da atabilir, ya da yalnızca ayağının ucunu uzatabilir. Katılımcılar paylaşım ile aralarında benzerlik kurmalarına rağmen adım atmayabilir de.

Burada tercih tamamen katılımcılara bırakılmış durumda.

4. Kişi paylaşımını yaptıktan, diğer katılımcıların bazıları öne adım attıktan ve bazıları da yerlerinde durduktan sonra bir iç daire oluşur. Herkesin birbirini göreceği kısa bir sürenin ardından katılımcıları yerine geçirin. Başka birinin paylaşımını yapmasına ve sürecin aynı şekilde ilerlemesine izin verin.
5. Grup dinamiğini göz önünde bulundurarak bitireceğiniz zamana karar verin. İlk 10 dakikanın sonunda hiç paylaşım yapmamış olanları teşvik edin.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Sivil toplum kuruluşlarının toplumun kanaatlerini ve karar vericilerin kararlarını etkileme misyonları, birçok toplumsal sorunun çözümünde dönüştürücü bir rol üstlenme potansiyellerini ortaya koyuyor. Öte yandan yapılan araştırmalar, Türkiye'de sivil toplumun; toplumsal ve çevresel meseleleri tarif etmede, sorunlara yol açan kaynakları analiz etmede ve sorunlara dair bilgi üretmede son derecede başarılı olduğunu, buna karşın yurttaşların kanaatlerini, siyasetin ve kamu yönetiminin kararlarını etkilemede yetersiz olduğunu ortaya koyuyor.

Sivil toplum her yıl çevre sorunlarından çocuk haklarına, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden hayvan haklarına, insan hakları ihlallerinden kentsel meselelere dair raporlar yayımlıyor, projeler üretiyor. Ancak üretilen bu bilgi ve tecrübe çoğu zaman sivil toplum aktörleri arasında bile yeterince bilinmiyor veya hedef kitlelere ulaşmakta sınırlı kalıyor. Sivil toplumun etki gücünü azaltan bu durumun temelinde; kimlikler ve temalar ekseninde içe kapanmalar yatıyor.

Kimlikler eksenindeki kapanma Türkiye siyasetinin sivil topluma bir tür yansıması. Dini kimlik, etnik kimlik, kültürel kimlik gibi kimlikler ekseninde ortaya çıkan sivil toplum kuruluşları bir tür içe kapanma yaşıyorlar ve kendileriyle benzemeyen kimliklerle

çok fazla ilişki içerisine girmiyorlar. Girdiklerinde ise bu ilişkinin daha çatışmacı, müzakereci olmayan bir ilişki biçimi olduğu görülüyor. Tematik kapanma ise konular etrafında şekilleniyor. Çevre kuruluşları çevre konusuna, kadın kuruluşları kadın konusuna kapanıyor ve bunlar arasında bir bağ kurulamadığı görülüyor. Farklı sorunları keşfeden, çözüm arayan sivil toplum kuruluşlarının birbiriyle ilişki geliştirmemesi, bir müzakere ortamı oluşturamaması sivil toplum dünyasını hem karar alıcılar karşısında etkisiz kılıyor hem de Türkiye'de demokrasi çok önemli bir ayağını kaybetmiş oluyor.

Sivil toplum kuruluşlarının kararları ve kanaatleri etkileme gücünü zayıflatan önemli nedenlerden birini ise diyalog eksikliği oluşturuyor. STK'lar farklı dünya görüşüne sahip ve/veya farklı çalışma alanlarındaki deneyimi içeremiyor, ilişkilerini ise çalıştıkları meseleyi değil, bu meseleye göre durdukları pozisyonu merkeze alan bir yaklaşımla geliştiriyor. Bu durum aynı meselenin hem dünya görüşü hem de konu açısından farklılıklardan beslenememesine ve bir sonuç olarak ürettiği bilgi ve deneyimi farklılıklara taşıyamamasına ve etkisizleşmesine neden oluyor.

Konu bazlı diyalog yaklaşımı, özellikle sivil toplum diyalogunun güçlenmesi için yeni bir gündem olarak karşımıza çıkıyor. Türkiye'de farklılıkların bir arada olduğu, farklı politik tarafların bir araya

geldiği ve ortak konu ve sorunlarını çözdüğü böylesi bir sürecin varlığı ancak sivil toplum içerisinde bu süreci yürütmeye ve Türkiye'deki diyalogu farklı faktörleriyle ve gündelik yaşamdaki karşılığıyla takip edecek aktörlerin doğru zamanda doğru hamleler yapmasıyla mümkün olabilecek. Bu nedenle konu bazlı diyalog konusunda çalışmalar yürüten farklı aktörlerin varlığı, Türkiye sivil toplumunun etkisinin artmasıyla, güçlenmesiyle ve sonrasında toplumsal barışın ve demokratikleşmenin tesisiyle sonuçlanacak bir sürece katkıda bulunma potansiyeli taşıyor. Bu anlamda bu rehberin, bu alana dair çalışmalar yürüten kurum ve kişilerin katkı ve dönüşleriyle zenginleşmesini ve iş birliği temelli diyalog yaklaşımlarının çeşitlenmesine katkıda bulunmasını arzu ediyoruz.

ULUSAL DİYALOG İÇİN ÖRNEK DÜNYA UYGULAMALARI

ULUSAL DİYALOG (NATIONAL DIALOGUE) ÖRNEĞİ: TUNUS⁸

Rehberin geliştirilmesi kapsamında Tunus'ta yaptığımız çalışma ziyaretlerinde Tunus'ta gerçekleşen Ulusal Diyalog sürecine dair farklı aktörle görüşmeler gerçekleştirdik. Bu aktörlerin Tunus'taki Ulusal Diyalog sürecine dair paylaşımlarından hareketle bu hareketin kendine özgü özelliklerini ve Türkiye için de örnek oluşturabilecek süreçlerini şu şekilde özetleyebiliriz:

Tunus resmi rakamlarda nüfusunun tamamına yakını Müslüman olan bir ülke. Ülkede azınlık/ çoğunluk ilişkisine dayalı çatışmalara yoğun olarak rastlanmamakla birlikte temel gerilimler seküler/ laik ve dindar kesim arasında gerçekleşiyor. Bu gerilim alanının varlığı siyasi konjonktürün seneler içerisindeki seyriyle paralellik gösteriyor. Fransız idaresinin sonrasında 1956 yılında bağımsızlığına kavuşan Tunus'ta 1957 yılında Cumhuriyet ilan ediliyor. Bu süreci 1930'lardan itibaren Habib Burgiba önderliğinde gerçekleşen direniş mümkün kılıyor ve direnişin ve ilk dönem cumhuriyetin en temel özelliğini laiklik ve modernleşmeye dayalı bir yönetim anlayışının hüküm sürmesi oluşturuyor. Çok eşliliğin

yasaklanması gibi önemli adımların da atılmasıyla bilinen bu dönem, Batı yanlısı politikalarıyla da ün kazanıyor. 1987'de vefatına kadar devletin başında olan Burgiba'nın ölümünden sonra yerine General Zeynelabidin bin Ali geçiyor. 1994'te parlamento seçimlerinde oyların %99'unu alarak devlet başkanı olarak seçilen bin Ali, yönetim anlayışıyla her ne kadar yine Batı yanlısı politikalarıyla öne çıksa da, insan hakları ihlallerinde artış ve demokratikleşmenin düşüşe geçmesiyle önemli bir direnişe de zemin hazırlayan politikaları hayata geçiriyor. Bu şekilde Tunus, seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin kendisini yakmasıyla sembolikleşen bir direniş olarak Arap Baharı'nın başladığı ülke oluyor. Bin Ali'nin 2011'de ülkeyi terk etmesiyle sonuçlanan süreç günümüzde "devrim" olarak anılıyor. Bin Ali'nin ülkeden ayrılması sonrasında öne çıkan siyasi figür ise Raşid Gannuşi. Gannuşi, günümüzde de hükümetin başında olan ve İslamcı olarak nitelendirilen En Nahda partisinin kurulması ve devleti yönetmesiyle sonuçlanan süreci başlatmış oluyor⁹. Tunus'u bu süreçler içerisinde kendi coğrafyasındaki birçok ülkeden ayıran yanı ise tüm siyasi kriz ve zorluklar döneminde çözümü farklı görüşlerden siyasi partiler ve sivil toplumun katılımıyla uzlaşma arama çabası olarak karşımıza çıkıyor.

⁸ Tunus'ta ulusal ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarında, parlamentoda, akademide görev yapan altı kişiyle görüşmeler yapılmıştır.

⁹ Daha detaylı bilgi için bkz.: <http://www.aljazeera.com.tr/ulke-profil/ulke-profil-tunus>

Ülkede demokratikleşmeye direnç gösteren, bu sürece olumsuz etkisi olan gerilimlerin üç temel boyutu var:

1. Siyasi

Demokratik dönüşüme karşı en önemli direniş, eski rejime doğrudan bağlı olan kurumlar ve kanaat önderleri.

2. Ekonomik

Tunus'ta uzun yıllardır ekonomi elit bir grubun elinde seyrediyor. Ekonomi tekeller tarafından belirleniyor. Bu, ekonominin yönetiminin "30 aileye" bırakıldığı somut eşitsizliklere varıyor. Bu da demokratikleşme sürecinde değişiyor ve bu aileler sürece olumsuz etkisi olacak jestlerde bulunuyor.

3. Doğal kaynakların yönetimi

Su sıkıntısı ve toprak yönetimi, dönüşüm sürecinde kamu gündemine gelen en ciddi sorunları oluşturuyor. Ülkede hala, neredeyse her ay suya erişim konusunda gösteriler yapılıyor.

Ancak bu direnç noktalarına rağmen, bu çözüm arayışını, demokratikleşmeye yönelik adımları ve sonucunda da diyalog sürecini mümkün kılan temel faktörler ise hükümet, sendika, uluslararası sivil toplumun ve aktörlerin desteği ve sürece olan güveni ve komşu devletlerdeki olumsuz süreçlerden alınan dersler.

Sendika, bir sivil toplum aktörü olarak tüm sürecin mümkün olmasında önemli bir zemin olarak karşımıza çıkıyor. Tunus'taki sendikanın kendine özgü özelliği, ülkenin dört bir yanından gelen öğretmenlerden oluşması. Bu faktör, birliğin örgütlenmesini ve kalıcı olmasını mümkün kılıyor ve aynı zamanda siyasi angajmanlarından ve bölgesel farklılıklarından bağımsız olarak ülkenin tüm bölgelerinde etkili olmasını sağlıyor. Sendika, kutuplaşmanın "laik" tarafında olma eğiliminde olsa da bu anlamda kendine özgü özelliği kamuoyu için önemli bir girdi oluşturuyor.

2014 yılında kurulan anayasa, Tunus'ta gerçekleşen demokratik dönüşüm için önemli bir dönüm noktası. Anayasanın, Tunus demokrasisinin anlatısı olan canlı bir belge olduğu söyleniyor. Anayasanın kurulması sürecindeki asıl aktörleri ise sivil toplum, aydınlar ve orta sınıf oluşturuyor.

Ancak tüm bu tablo içerisinde yine tüm toplumsal grupların, özelde de sivil toplum içerisine katılımının dengeli bir şekilde gerçekleştiğini söylemek mümkün değil. Tunus'taki STK'ların çoğu "elitistlikle" suçlanıyor. Bir başka eleştiri de STK'ların işyerlerine "laik" bir kültür kurmaları: "İnsanlar bu kurumlarda namaz kılmaktan korkuyor" diye görüşmelerde betimlenen tabloda, sivil toplumun da var olan kutuplaşmanın taraflarından olması bir zorluk olarak ifade ediliyor. Ayrıca, Tunus STK'ları arasındaki kutuplaşmayı destekleyen bir başka faktör finansman açısından "taraf seçmeleri". Devlet

ve uluslararası kuruluşların desteklediği kurumlar arasında belirgin bir ayrışma söz konusu. Tunus'ta sivil topluma çok az halk desteği olması, bu durumun önünde önemli bir engel teşkil ediyor.

Tüm bu zorluklara rağmen toplumsal mutabakatı da barındıran bir "Ulusal Diyalog"un gerçekleşmiş olmasının arkasında şu etmenler yatıyor:

- Ulusal diyalog tek bir denemenin sonucu değil, uzun vadeli bir sürecin sonucuydu.
- Uygulanabilir bir yol haritasına sahip olmak ön şarttı. Bunun gerçekleşmesi için kapsamın da sınırlı olması gerekti. Kapsam, yol haritası ve kilometre taşları için gerekli detaylı çalışmalar yapıldı.

Bu çalışmalar kapsamında,

1. Diyaloğa izin vermeyen tüm kişi ve kurumların bir listesi hazırlandı.
2. Muhtemel olumlu ve olumsuz etkilere bakıldı.
3. Uygulama ortakları belirlendi. Seçici kapsayıcılık prensibiyle yola çıkıldı, ulusal bazda diyalogu temsil eden tüm kurum ve kişilerin sürece dahiliyeti sağlandı.

Peki, buna benzer adımlar birçok ülkede atılırken, neden Tunus'ta başarıya ulaştı? Bu sorunun cevabı ise şu şekilde özetlenebilir:

1. Eş-dost kapitalizmi- Ağ bağlantıları

Tunus'un petrole sahip olmaması pragmatik olan seçkin tabakası için de caydırıcı bir işlev üstleniyor. Tüm çevreler ve kutuplaşmanın tüm tarafları ulusal çapta bir çatışmanın herkese kaybettireceğinin farkında, bu yüzden kendi pozisyonlarından taviz verebiliyorlar.

2. Jeopolitik konum

Tunus, coğrafi olarak sınırdaki ve diğer "yabancılar" uzak. Uluslararası/bölgesel düzende kilit bir ülke değil. Bölgesel güçler/ çatışmalar Tunus'u çok fazla etkilemiyor.

3. Yerel bir arabuluculara sahip olma

Ulusal diyalog deneyimi verimli bir süreç olduğundan önemli bir örnek teşkil ediyor ve Tunus işçi hareketi önemli bir girdi. İşçi Sendikası siyasi bir parti değil, siyasi bir ortak ancak sokaktaki insanları seferber etme potansiyeline sahip.

4. Komşulardan öğrenme

Cezayir'in 1990'larda iç savaş "kara on yıl" olarak anılıyor. Bu tecrübenin dışında coğrafyadaki diğer ülkelerin örnekliliği oldukça caydırıcı bir örnek teşkil ediyor.

EK - TEMEL KAVRAMLAR¹⁰

Aktif dinleme (Active listening): Çatışmanın tarafı olan insanlar, genelde dikkatle dinlemekten çok tartışmayı kazanmakla ilgili oluyorlar. Aktif dinleme, karşılıklı anlayışı geliştirmek ve problem çözmeyi kolaylaştırmak için dikkatini yalnızca konuşmacıya odaklayan, yapılandırılmış bir iletişim şeklini ifade ediyor.

Aktif konuşma (Active speaking): Aktif konuşma, bir konuşmacının diğer bireyin doğrudan kendisine hitap ettiği ve saygınlık, dürüstlük ve şefkatin belirgin olarak hissedildiği bir iletişim süreci. Aktif konuşma, genellikle konuşmacının korkularını ve kaygılarını bir nebze aşmasını gerektiren cesur, yaratıcı bir eylem olarak ifade ediliyor.

Arabuluculuk: Çatışmalı tarafları diyalog yoluyla dengeli bir çözüme ulaştırmaları konusunda destekleyen nötr bir üçüncü tarafı ifade ediyor.

Barış inşası (Peacebuilding): Barış inşası; uzlaşma ihtiyacının farkında olan, çatışmaları çözme kapasitesini geliştiren ve sürdürülebilir barış etrafında çalışan bir çatışma sonrası düzen yaklaşımıdır. Daha yönetilebilir barışçıl ilişkiler ve idari yapılar için ihtiyaç olan dönüşümü sağlayacak her türlü yaklaşıma, süreçlere ve aşamalara sahiptir. Barış inşası arabuluculuk ve barışı korumadan farklılaşır.

Farklılaştığı nokta ise var olan bir sürece cevaben gerçekleşmemesi, kendi sürecini oluşturacak bir mantıkla, inisiyatif alınarak gerçekleşiyor olmasıdır.

Çatışma çözümü: Çıkarların uyumsuzluğunu ve çatışmaya sebep olan davranışları; temeldeki sorunları ele alarak taraflar için de kabul edilebilir bir süreç inşa edip ve görece uyumlu ilişkiler ve çıktılar ortaya koyup çözmeyi amaçlar.

Çatışma dönüşümü: Kişilerin ve toplulukların farklılıklarını algılayış biçimlerini değiştirmeyi, düşmanca (kazan-kaybet) yaklaşımlardan işbirlikçi (kazan-kazan) problem çözümlerine geçişi amaçlar. Bir çatışmayı dönüştürmek toplumla birçok seviyede iç içe geçen uzun bir süreçtir – insanların barış içerisinde bir arada olabilmesini güçlendiren bilgiyi, anlayışı ve yetenekleri geliştirir. Korkunun ve güvensizliğin üstesinden gelmek, kalıp yargılarla ve algılarla başa çıkmak, nasıl verimli iletişim kurulacağını öğrenmek; çatışma taraflarına sosyal adalet ve eşitlik sağlamak için ilişkileri yeniden tanımlamakta önemli adımlardır.

Çatışma - şiddet: Çatışma doğası gereği negatif ya da zarar verici değilken ve hatta pozitif sonuçlar üretebilirken, şiddet her zaman zarara ve yıkıma sebep olur.

¹⁰ Kavramların tanımları linkten uyarlanmıştır: <https://www.sfcg.org/wp-content/uploads/2014/02/commonly-used-terms.pdf>

Çatışma yönetimi - çatışma çözümü: Çatışma yönetimi bir çatışmanın daha fazla tırmanmasını önlemeye yönelik aksiyonları içerir. Çoğu zaman çatışmanın merkezinde yer alan kökleşmiş sorunlarla ilgilenmez ve onlara çözüm aramaz. Çatışma çözümü ise bunun aksine, çatışmanın kalbindeki kökleşmiş sorunlara çözüm arar.

Çatışma yönetimi: Genellikle bir çatışmanın daha fazla tırmanmasını önlemeye yönelik aksiyonları içerir. Bir çatışmanın yoğunlaşmasını ve etkilerini müzakereyi, müdahaleyi, kurumsal mekanizmaları ve diğer geleneksel diplomatik metotları kullanarak kontrol altına almak anlamına gelir. Çoğu zaman çatışmanın merkezinde yer alan kökleşmiş sorunlarla ilgilenmez ve onlara çözüm aramaz.

Muhalefete dayalı çatışma - işbirliğine dayalı çatışma (Adversarial versus cooperative approaches to conflict): Uyuşmazlıkların çözümüne yönelik muhalefete dayalı yaklaşımlar, çatışan tarafların kendilerini birbiriyle uyuşmayan sonuçlar için rekabet eden rakipler olarak algılamasıyla ortaya çıkar. Buna karşın, işbirliğine dayalı problem çözme yaklaşımı herkesin çıkarlarına hitap eden ve karşılıklı olarak yararlı olan çözümler bulmak için kaynakları birleştirir.

Müzakere: Çatışmalı tarafların birbirlerinin ihtiyaçlarını, kaygılarını ve çıkarlarını keşfederek ve gözeterek ortak bir çözüme ulaşmaya çalışmalarını ifade eder.

Ortak zemin (Common Ground) yaklaşımı:

Anlaşmazlıkları çözmek için kullanılan, ilgili tarafların birbirlerinin farklılıklarını anladığı ve bu farklılıklara saygı duyduğu ve iki taraf için de faydalı bir anlaşmaya varılan bir metottur. Buna bazen kooperatif, iş birlikçi veya kazan-kazan yaklaşımı denir ve bireyler arasındaki günlük küçük anlaşmazlıklardan toplulukları ayıranlara kadar her türlü çatışmaya uygulanabilir.

Ortak zemin medyası: Çatışmanın işbirlikçi eyleme dönüşümünü; radyo, TV, film, baskı ve internet gibi iletişim kanallarını kullanarak destekler. Amaç, sonuç arayışını teşvik ederken tartışmalı problemlerin bilgilendirici ve eğlendirici şekillerde incelebileceğini göstermektir.

Tahkim: Çatışmalı taraflar problemlerini tarafsız bir üçüncü partinin müdahil olmasından önce tartışır, tarafların diyalog yoluyla çözüme ulaşamadıkları durumda bu üçüncü parti, iki tarafı da bağlayıcı bir karar verir.

Tarafsızlık - Nötrlük (Impartiality vs. neutrality):

Tamamen nötr olunamasa bile tarafsız olunabilir. Tarafsız olmak, her iki taraftaki insanlarla çalışmaktır ancak çalışmamız, insanların konuşmak için masaya gelmelerini, diyalog geliştirmelerini sağlamaktır.

Uzlaştırma (Peacemaking): Çatışma içinde olan rakip taraflar arasındaki çatışmayı durdurmaya yönelik resmi veya gayri resmi diplomatik bir çabayı ifade eder. Amaç, şiddet içeren bir çatışmayı;

farklılıkların müzakere, arabuluculuk, uzlaştırma ve tahkim yoluyla çözüldüğü şiddetsiz bir aşamaya taşımaktır. Uluslararası örgütler arabulucu olarak hizmet eder ve tarafsız üçüncü partiler olarak hareket eder veya diğer şiddet içermeyen çözüm kanallarına yönlendirme yapar. Örneğin, uluslararası mahkemeler.

